

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

БОЛГАР ТЕТЯНА МИКОЛАЇВНА

УДК 336.71:351.863](477)(043.3)

**ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА БАНКІВ
В УМОВАХ РИНКОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Дніпропетровському університеті економіки та права.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Крамаренко Галина Олександрівна,
Дніпропетровський університет економіки та права,
завідувач кафедри фінансів та банківської справи

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Шевцова Олена Йосипівна,
Дніпропетровський національний університет,
завідувач кафедри банківської справи;

кандидат економічних наук, доцент
Криклій Олена Анатоліївна,
Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”,
доцент кафедри банківської справи

Захист дисертації відбудеться 27 березня 2009 р. о 13.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д55.081.01 в Державному вищому навчальному закладі “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Державного вищого навчального закладу “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57.

Автореферат розісланий “25” лютого 2009 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.М. Бурденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Основною причиною поточної глобальної економічної кризи і епіцентром подій є світова фінансова система. Саме її нестабільність, прорахунки і масштаби операцій на світових фінансових ринках призвели до того, що економічна криза охопила всі країни. Оскільки банківська система є основною складовою фінансової системи, то саме питання фінансової безпеки банків виходять сьогодні на перший план. Особливо актуальним це питання є для банківської системи України, оскільки етапи зростання неминуче призводять до спадів і пов'язаних з цим кризових явищ.

Для забезпечення фінансової безпеки банкам необхідна певна система, що дозволяє на постійній основі здійснювати діагностичні і превентивні дії, спрямовані на підтримку належного рівня фінансової безпеки.

Проблеми забезпечення фінансової безпеки на рівні держави, підприємств і банків досліджували такі вчені, як С.І. Адаменко, Д.А. Артеменко, О.І. Барановський, І.А. Бланк, О.Ф. Балацький, О.Д. Василик, П.А. Герасимов, К.С. Горячева, А.О. Епіфанов, М.М. Єрмошенко, М.І. Зубок, Г.П. Іванова, С.М. Ілляшенко, Г.О. Крамаренко, В.Г. Крижанівська, О.А. Криклій, Е.М. Коротков, Л.О. Лігоненко, Р. Ліс, В.П. Москаленко, Є.В. Новосядло, Б.А. Райзберг, О.О. Терещенко, С.Я. Салига, І.В. Сало, Е.А. Уткін, О.Й. Шевцова та багато інших.

Високо оцінюючи їх вклад у вирішення проблем забезпечення фінансової безпеки на різних рівнях і в різних сферах економіки, відзначимо, що питання фінансової безпеки банків все ще залишаються недостатньо вивченими. Зокрема це стосується досліджень цілого ряду специфічних ризиків в діяльності банків, процесу проведення діагностики та оцінки рівня фінансової безпеки банків, а також застосування фінансового інструментарію для подолання кризових явищ з врахуванням особливостей як економіки України в цілому, так і банківської системи країни зокрема.

Все вищевикладене обумовило вибір теми дослідження, її актуальність, значущість та практичну спрямованість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідницьких тем Дніпропетровського університету економіки та права: “Проблеми та перспективи становлення фінансової системи України (регіональні аспекти)” (державний реєстраційний номер 0104U008353); “Підвищення ролі банківської системи у економічному зростанні” (державний реєстраційний номер 0106U006314). До звітів за даними темами включені пропозиції автора щодо розробки й побудови системи фінансової безпеки банків в умовах трансформаційної економіки, а саме: основні принципи, завдання та інструменти забезпечення фінансової безпеки; підходи до оцінки рівня фінансової безпеки; результати дослідження існуючої практики організації управління фінансовою безпекою в українських банках.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробки науково-методичних засад забезпечення фінансової безпеки банків в умовах трансформаційної економіки.

Для досягнення мети необхідно вирішити такі завдання:

- розкрити сутність поняття “фінансова безпека банку” та визначити його місце в економічній і фінансовій безпеці держави;
- проаналізувати рівень фінансової безпеки банківської системи України;
- провести дослідження вітчизняних банків для визначення існуючої практики організації управління фінансовою безпекою;
- визначити основні недоліки існуючих методів у сфері забезпечення фінансової безпеки банків;
- сформулювати інструментарій та розробити підходи до оцінки рівня фінансової безпеки банків;
- запропонувати методичні підходи до формування системи фінансової безпеки банків;
- розробити основні функціональні складові системи фінансової безпеки банків;
- виявити основні види моральних ризиків, що виникають у банківській сфері, а також запропонувати засоби їх мінімізації;
- розглянути доцільність впровадження норм угоди Базель 2 для підвищення рівня фінансової безпеки вітчизняних банків.

Об’єктом дослідження є процес забезпечення фінансової безпеки банків.

Предметом дослідження є науково-методичні положення забезпечення фінансової безпеки банків в умовах трансформаційної економіки.

Методи дослідження. Теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять фундаментальні та прикладні розробки вітчизняних і зарубіжних вчених у сфері фінансів, фінансового менеджменту в банках, а також економічної і фінансової безпеки.

Дослідження проблематики забезпечення фінансової безпеки банків проводилося за допомогою порівняльного аналізу, системного підходу та інших загальнонаукових методів, зокрема: розробка системи фінансової безпеки базувалась на методах синтезу, дедукції, експертних оцінок і статистичного аналізу; для аналізу рівня фінансової безпеки та виявлення існуючої практики організації її забезпечення використовувалися економіко-статистичні, економіко-математичні методи, а також методи, що використовуються в соціологічних дослідженнях.

Обробка даних здійснювалася із застосуванням прикладного математичного і статистичного програмного забезпечення. Інформаційну базу дослідження становлять статистичні дані Державного комітету статистики України, Національного банку України; фінансова звітність банків; результати анкетування вітчизняних банків.

Наукова новизна проведеного дослідження полягає у науковому обґрунтуванні і розробці науково-методичних засад забезпечення фінансової безпеки банків в умовах трансформаційної економіки.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у таких положеннях:

вперше:

- надано визначення морального ризику у банківській діяльності як дії економічних агентів з максимізації їх власної вигоди на шкоду іншим суб’єктам

економіки унаслідок нерівності інформації та розходження інтересів, що проявляються в зміні поведінки однієї зі сторін контракту. Запропоноване поняття дозволяє розкрити та визначити зміст методів мінімізації моральних ризиків;

- розроблено науково-методичний підхід до кількісної оцінки моральних ризиків на основі розрахунку інтегрального показника величини морального ризику. Запропонований підхід дозволяє підвищити точність фінансової діагностики фінансової безпеки банків;

удосконалено:

- науково-теоретичні положення побудови та функціонування системи фінансової безпеки банків, яка складається з пов'язаних між собою підсистем фінансової діагностики, фінансових методів та інструментів, а також фінансового контролю. Обґрунтовано основні принципи, завдання та інструменти забезпечення фінансової безпеки банків. Дані положення відрізняються від існуючих тим, що дозволяють підвищити точність виявлення та усунення кризових ситуацій на ранніх стадіях їх розвитку;
- науково-методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки банку, який базується на побудові кількісної методики з інтегральними показниками оцінки фінансової безпеки банку, а також меж їх оптимальних і критичних значень;
- систему практичних інструментів для управління фінансовою безпекою банку, яка відрізняється від існуючих врахуванням можливості проведення систематичної антикризової роботи, спрямованої на виявлення криз на початкових стадіях;
- класифікація основних видів моральних ризиків, їх вплив на фінансову безпеку банків. Зокрема виділено та досліджено прояви морального ризику для різних банківських продуктів та запропоновані методи щодо їх мінімізації. Дані пропозиції можуть бути використані як базис для подальшого дослідження моральних ризиків у банківській практиці при розробці заходів щодо запобігання ймовірних втрат;

набуло подальшого розвитку:

- сутнісна характеристика поняття “фінансова безпека банків” як стан банківської установи, що характеризується збалансованістю і стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, його здатністю досягати поставлених цілей і генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів для забезпечення стійкого розвитку. Визначено роль, ключові завдання і місце фінансової безпеки банків у економічній безпеці держави, а також її цілі та завдання;
- економічну сутність типових загроз фінансовій безпеці банків в умовах трансформаційної економіки, які класифіковані на внутрішні та зовнішні, що слугувало ключовим матеріалом у вивченні рівня фінансової безпеки банку;
- кількісні та якісні методи оцінки рівня фінансової безпеки банку на базі розроблених тестових анкет для проведення експрес та розширеного аналізу рівня безпеки, що дозволяє підвищити точність фінансової діагностики. Подані підходи можуть бути використані у практичній діяльності банків для визначення рівня фінансової безпеки.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що подані в роботі теоретичні положення, висновки і методичні рекомендації доведені до рівня практичних методик і пропозицій, які можуть бути використані для забезпечення фінансової безпеки банків в умовах трансформаційної економіки України.

Розроблені дисертантом науково-методичні принципи побудови та функціонування системи фінансової безпеки банків використовуються у практичній діяльності ВАТ АКБ “АВТОКРАЗБАНК” (довідка № 0.0000/3143 від 27.10.2008), ВАТ АКБ “ФОРУМ” (довідка № 1190/6.20 від 23.10.2008) та філії “Придніпровське регіональне управління” ВАТ “Банк “Фінанси та Кредит” (довідка № 004643 від 19.12.2008)

Одержані результати наукового дослідження використовуються в процесі викладання таких навчальних дисциплін: “Гроші та кредит”, “Фінанси”, “Грошово-кредитні системи зарубіжних країн”, “Банківські операції” та “Маркетинг у банку” (акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження у навчальний процес Кременчуцького інституту Дніпропетровського університету економіки та права від 28.10.2008).

Особистий внесок здобувача. Результати наукового дослідження, які виносяться на захист, отримані особисто автором. Дисертаційне дослідження є одноосібно виконаною науковою працею, в якій виявлені особливості забезпечення фінансової безпеки банків в умовах трансформаційної економіки і запропоновані науково-методичні підходи до побудови системи фінансової безпеки в банківських установах.

З 29 публікацій автора, в яких відображено результати дослідження, одну написано в співавторстві. У роботі [11] здобувачем досліджено та визначено розбіжність нових стандартів Базель 2 з Базель 1, обґрунтована доцільність впровадження превентивного нагляду в банківську систему. З наукової праці, опублікованої у співавторстві, в дисертації використані тільки ті положення, які отримані особисто дисертантом.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати проведеного наукового дослідження доповідались і одержали позитивну оцінку на таких конференціях: Міжнародна науково-практична конференція професорсько-викладацького складу і студентів вузів Росії і України “Проблеми і перспективи розвитку сучасної ринкової економіки” (м. Ростов-на-Дону, 2005); Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених, аспірантів і студентів старших курсів ВНЗ “Проблеми і перспективи розвитку регіональної ринкової економіки” (м. Кременчук, 2006, 2007, 2008); Всеукраїнська науково-практична конференція “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України” (м. Суми, 2006, 2007, 2008); Міжнародна науково-практична конференція “Теорія і практика економіки і підприємництва” (м. Алушта, 2006); Міжнародна науково-практична конференція “Сучасні тенденції розвитку банківської системи та фінансових ринків” (м. Дніпропетровськ, 2006); Міжнародна науково-практична конференція “Проблеми розвитку фінансової системи України в умовах глобалізації” (м. Сімферополь, 2007); Міжнародна науково-практична

конференція “Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків” (м. Черкаси, 2006, 2007); Міжнародна науково-практична конференція “Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика” (м. Суми, 2006, 2007, 2008); Всеукраїнська науково-практична конференція студентів і молодих вчених “Реструктуризація розвитку фінансового ринку в Україні: філософія, стратегія, тактика” (м. Київ, 2007); Всеукраїнська науково-практична конференція “Сучасний стан і перспективи розвитку банківської справи в Україні” (м. Львів, 2007); Міжнародна наукова конференція “Новітня цивілізація: проблеми становлення і трансформації” (м. Дніпропетровськ, 2008).

Наукові публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 29 наукових праць загальним обсягом 6,09 друк. арк., з яких особисто автору належить 5,9 друк. арк., у тому числі 10 статей опубліковано у фахових виданнях, 19 публікацій – у збірниках матеріалів конференцій (з них 1 у співавторстві).

Структура і зміст дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 164 найменувань і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 254 сторінки, у тому числі: 26 таблиць на 29 сторінках, 27 рисунків на 25 сторінках, список використаних джерел на 18 сторінках, 23 додатки на 43 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі дисертації “**Теоретичні основи забезпечення фінансової безпеки банків в умовах трансформації економіки України**” розглянуто роль та місце фінансової безпеки банків у комплексі фінансової безпеки держави, проведено аналіз сучасного стану банківської системи України в контексті рівня її безпеки, а також проаналізовано теоретичну базу, необхідну для побудови цілісної системи фінансової безпеки банків.

У роботі наголошено, що причинами поточної глобальної економічної кризи та центром цих подій є світова фінансова система. Тому на сьогодні особливої важливості набуває питання забезпечення фінансової безпеки як на рівні держави, так і на рівні банків. Дослідження сучасних наукових праць дозволило встановити роль та місце фінансової безпеки банків в забезпеченні економічної безпеки держави в умовах трансформаційної економіки. До найбільш важливих категорій у даній сфері наукових досліджень належать “національна безпека”, “економічна безпека” та “фінансова безпека”. Схематично співвідношення даних понять подано на рис. 1.

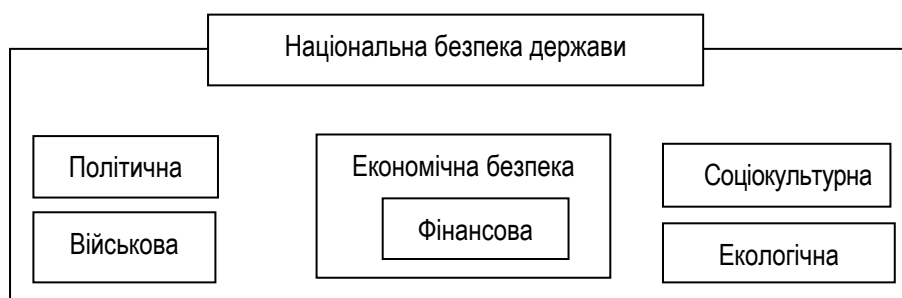

Рис. 1. Фінансова складова національної безпеки держави

Безпека банків є невід’ємною складовою фінансової безпеки. При цьому банківська система є найважливішою складовою фінансово-кредитної системи держави, тому що саме її стан визначає рівень фінансово-кредитної, а відповідно і фінансової безпеки.

Дослідження різних підходів до визначення сутності поняття “фінансова безпека банків” дозволило автору надати власне трактування – це стан банківської установи, що характеризується збалансованістю і стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, його здатністю досягати поставлених цілей і генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів для забезпечення стійкого розвитку. У роботі виділено ключові сутнісні характеристики фінансової безпеки банків:

- основний елемент економічної безпеки банків;
- забезпечує рівноважний і стійкий фінансовий стан банку;
- сприяє ефективній діяльності банку;
- дозволяє на ранніх стадіях визначати проблемні місця в діяльності банку;
- нейтралізує кризові ситуації та попереджує банкрутство.

У дисертаційному дослідженні проведено ґрунтовний аналіз поточного стану банківської системи України в контексті її фінансової безпеки. Він свідчить, що дана сфера діяльності динамічно розвивається і є однією з найбільш привабливих щодо інвестування. Але водночас є ряд факторів, які створюють реальну загрозу виникнення системної банківської кризи. До них насамперед належать: падіння адекватності регулятивного капіталу (з 18 % у 2002 році до 14 % у 2006); зменшення частки високоліквідних активів; зростання фінансової залежності національної економіки від зовнішніх джерел фінансування (з 13 до 28 %).

З метою аналізу існуючої практики забезпечення фінансової безпеки в банківській системі України було проведено анкетування українських банків. Загалом було отримано 16 заповнених належним чином анкет. Банки, що увійшли до вибірки, належать до різних груп банківської системи України.

Результати проведеного анкетування розподілено на дві групи:

- ставлення банків до власної фінансової безпеки;
- основні загрози, які впливають на рівень банківської безпеки.

Анкетування показало, що вітчизняні банки (особливо великі) приділяють достатньо уваги питанням безпеки. Так, 78 % банків-респондентів розробили внутрішні положення, що регламентують управління фінансовою безпекою. Близько 90 % банків здійснюють діагностику фінансової безпеки, 55 % – ведуть базу даних проявів загроз і ризиків у діяльності, а 34 % – використовують систему індикаторів для оцінки рівня фінансової безпеки. Однак анкетування дозволило виявити фрагментарність дій банків, відсутність системності та єдиної методології в процесі управління фінансовою безпекою.

Серед потенційних загроз фінансовій безпеці банків на перше місце респонденти поставили виникнення економічної та/або фінансової кризи в країні (67 %). На другому місці – зміни у законодавчій базі (45 %). На третьому – протиправні

дії третіх осіб (44 %). Також більше третини респондентів вказали, що загрозою фінансовій безпеці банків є поява нових іноземних банків в Україні (35 %) та зміни у політиці НБУ (30 %).

У цілому результати анкетування підтвердили необхідність та актуальність досліджень у сфері формування єдиного методичного комплексу забезпечення фінансової безпеки банків.

На банківську систему в цілому та на окремі банки впливає велика кількість різноманітних ризиків як внутрішнього (якість кредитного портфеля, рівень та компетенція менеджменту, структура активів і пасивів, залежність від інсайдерів тощо), так і зовнішнього характеру (нормативне регулювання, грошово-кредитна політика, довіра до банківської системи, стан економіки держави та ін.), що обумовлює необхідність постійного контролю за станом кризового середовища як банківської системи, так і окремих банків.

У дисертаційному дослідженні проведена систематизація та класифікація ризиків, які впливають на рівень фінансової безпеки банків, а також сформовано та обґрунтовано інструментарій для забезпечення фінансової безпеки банків що поділяються на дві групи: внутрішні та зовнішні.

До внутрішніх відносять чотири основні інструменти: фінансове планування, фінансовий аналіз, фінансове регулювання та фінансовий контроль. Функціонування фінансового механізму управління в банку передбачає постійне використання даних інструментів для прийняття оптимальних рішень керівництвом банку, спрямованих на досягнення поставлених цілей і завдань.

До зовнішніх інструментів належать банківське регулювання, банківський нагляд і банківський контроль. Використання зовнішніх інструментів забезпечення фінансової безпеки банків спрямовано на створення умов, які дозволяють, з одного боку, реалізувати власні економічні інтереси банків, а з іншого – створити передумови для недопущення перевищення банківськими установами критичного рівня ризикованості їх діяльності.

У другому розділі дисертації **“Система забезпечення фінансової безпеки банків”** запропоновано систему фінансової безпеки банків розглядати як окремі підсистеми: надано алгоритм дії, принципи їх побудови та завдання. Запропоновано методи кількісного та якісного аналізів рівня фінансової безпеки банків. Визначено перелік типових загроз безпеці банків і розроблено інструментарій для їх усунення та мінімізації.

У роботі розроблено цілісну систему фінансової безпеки банку, яка включає в себе діагностичні, інструментальні та контрольні заходи фінансового характеру. Вона спрямована на оптимізацію використання фінансових ресурсів та забезпечення належного їх рівня, а також на нівелювання впливу ризиків внутрішнього і зовнішнього середовища. До основних завдань системи фінансової безпеки належать: здійснення моніторингу фінансового стану банку для раннього виявлення ознак його кризового розвитку; визначення масштабів кризи; дослідження основних факторів, які обумовлюють кризовий розвиток; створення та реалізація заходів щодо запобігання кризам; забезпечення ефективного

використання фінансових ресурсів; контроль за виконанням заходів щодо забезпечення фінансової безпеки і аналіз отриманих результатів.

Метою системи фінансової безпеки банків є забезпечення стабільної, безкризової та ефективної діяльності. Для її досягнення система повинна визначати потенційні проблеми в діяльності банку, усувати їх та здійснювати контроль за результативністю заходів щодо забезпечення фінансової безпеки.

Розроблена в дисертації система базується на принципах мінливості, обачності, об'єктивності, безперервності та оперативності, конфіденційності, комплексності і системності, наявності інтерпретації результатів.

Основою системи фінансової безпеки банків є три підсистеми: 1) фінансової діагностики, 2) фінансових важелів і методів забезпечення фінансової безпеки; 3) контролю і аналізу результатів.

На підсистему фінансової діагностики покладені функції прогнозування криз, оцінка рівня фінансової безпеки, визначення масштабів кризи, а також причин, які лежать в її основі. Також підсистема повинна оцінювати ефективність використання фінансових ресурсів у діяльності банку в цілому.

Для здійснення процесу діагностики в роботі запропоновано використовувати кількісні та якісні методи оцінки. В основу кількісних методів покладена комплексна методика оцінки рівня фінансової безпеки. Базою для побудови кількісної методики оцінки фінансової безпеки банку є комплексна методика з максимальним інтегральним значенням в 130 балів (по 10 балів максимум на кожен із запропонованих показників). Основою якісних методів є тестові анкети.

Особливість запропонованої методики полягає в удосконаленні значень показників, які забезпечують необхідний ступінь (особливо це стосується виставлення балів) оцінки динаміки зміни показників. Для цього пропонується ввести поняття “сірої зони”, за яку взято інтервал $\pm 10\%$ від нормативного значення. Отже, пропонується такий розподіл балів на підставі зі значення показника (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл балів на підставі зі значення показника

Параметр показника	Кількість балів
Гірше нижнього порога “сірої зони”	0
Гірше нормативу, але вище нижнього порога “сірої зони”	5
Краще нормативу, але гірше верхнього порога “сірої зони”	7,5
Краще нормативу і вище верхньої границі “сірої зони”	10

У табл. 2 подані конкретні значення “сірих зон” для кожного із запропонованих показників, які розраховані на основі наданих в економічній літературі нормативних значень.

Значення “сірих зон” для кожного показника

Назва показника	Нормативне значення	“Сіра зона”
Рентабельність активів	1,5 %	1,35-1,65 %
Рівень процентної маржі (кредити-депозити)	≥5 %	4,5-5,5 %
Ефективність роботи банку	Більше 1	0,9-1,1
Ефективність операцій із процентними засобами	Більше 1	0,9-1,1
Ефективність комісійної діяльності	Більше 1	0,9-1,1
Прибуток на одного співробітника	11 000	10 000–12 000
Ліквідність (миттєва)	≥20 %	18-22 %
Рівень проблемних кредитів	≤5 %	4,5-5,5 %
Коефіцієнт кредитного ризику	≤1	0,9-1,1
Коефіцієнт співвідношення кредитів і зобов’язань	Оптимально – 0,53-0,9. >0,9 – низька кредитна стійкість. <0,53 – загроза збитків	0,5-0,9
Коефіцієнт достатності капіталу	≥10 %	9-11 %
Співвідношення отриманих і виданих міжбанківських кредитів	Якщо ≥1,4 – загроза для кредитної і фінансової стійкості банку	1,25-1,55
Загальна валютна позиція	≤30 %	27-33 %

Загальну кількісну оцінку фінансової безпеки банків пропонується робити за формулою (1):

$$\left\{ \begin{array}{l}
 S = \sum_{i=1}^n MAX_i \cdot P_i + D_i \\
 P_i = 1, \quad K_i > Z_h \\
 P_i = 0,75, \quad K_i > t_i \wedge K_i < Z_h \\
 P_i = 0,5, \quad K_i < t_i \wedge K_i > Z_l \\
 P_i = 0, \quad K_i < Z_l
 \end{array} \right. \quad (1)$$

- де S – загальна кількість балів;
 MAX_i – кількість балів по i -му показнику;
 t_i – нормативне значення i -го показника;
 Z_h – верхнє граничне значення показника;
 Z_l – нижнє граничне значення показника;
 K_i – фактичне значення i -го показника;
 P_i – коригуючий коефіцієнт;
 D_i – “премія” або “штраф” за динаміку зміни i -го показника.

За результатами аналізу банк може отримати один з трьох типів оцінки рівня фінансової безпеки: критичний (менше 80 балів), недостатній (80-110 балів), достатній (110-130 балів). Критична оцінка означає суттєве порушення рівня фінансової безпеки банку. Недостатня оцінка свідчить про наявність ряду проблем у діяльності банку, які в майбутньому можуть послужити причиною виникнення кризи. Достатня оцінка відповідає фінансово безпечному стану банку.

Важливою складовою запропонованої системи фінансової безпеки банку є підсистема фінансових важелів і методів забезпечення фінансової безпеки. Її метою є усунення кризових явищ і процесів, а також причин, які їх викликали, забезпечення ефективної діяльності та оптимального використання фінансових ресурсів банком. До основних завдань підсистеми належать: вибір оптимальної стратегії діяльності та інструментарію її реалізації; нейтралізація кризових явищ; усунення причин криз; усунення наслідків кризи; забезпечення ефективної діяльності банку.

У роботі запропоновано перелік можливих фінансових методів і важелів як для нормального фінансового управління, так і управління в умовах кризи. На підставі ключових загроз безпеці банківської системи України розроблено конкретні рекомендації щодо використання фінансових важелів і методів, які забезпечать підтримку необхідного рівня фінансової безпеки банку. У табл. 3 наведено фрагмент переліку загроз у сфері кредитування та методи їх усунення.

Таблиця 3

Типові загрози фінансовій безпеці банків у сфері кредитування та методи їх усунення

Проблема (загроза)	Теоретичний метод усунення загрози	Практика вітчизняних банків
1. Зростання проблемної заборгованості в цілому.	- перегляд та коригування кредитної політики; - формування резервів під кредитні операції;	- резерви формуються у повному обсязі; - орієнтація переважно на швидке нарощування кредитних портфельів;
2. Зростання проблемної заборгованості за окремими групами позичальників	- диверсифікація кредитного портфеля; - врахування в методиках аналізу кредитоспроможності галузевих особливостей позичальників; - участь в роботі кредитних бюро (стосується кредитування фізичних осіб); - політика "обмеженого" зростання; - контроль за позичальниками та їх фінансовим станом	- занадто ліберальні процедури кредитування фізичних осіб; - розвиток кредитних бюро знаходиться на початковій стадії; - слабкий, як правило, лише формальний контроль за використанням кредитних коштів та за станом майна, яке знаходиться у заставі

Останньою підсистемою, яка необхідна для ефективної роботи системи фінансової безпеки банків, є підсистема контролю результатів. Саме контроль є тією ланкою, яка повинна зв'язати між собою всі інші запропоновані підсистеми.

Мета підсистеми контролю результатів – контроль за належним виконанням своїх функцій іншими підсистемами і достовірна оцінка результативності та ефективності їх діяльності. Оцінку фактично досягнутих і планових показників діяльності банку, що здійснювалась шляхом порівняння та розрахунку показників абсолютного та відносного відхилення, пропонується виконувати шляхом проведення повторної діагностики, під час якої особливу увагу приділяють саме кризовим ділянкам роботи банку. При цьому підсумковим критерієм ефективності буде покращання фінансового стану банку як з погляду кількісного, так і якісного аналізу.

Таким чином, розроблена система фінансової безпеки банків повинна запобігти настанню глибоких криз шляхом раннього попередження негативних тенденцій у його роботі та нейтралізувати можливі проблемні аспекти в поточній діяльності.

У третьому розділі дисертації **“Розвиток окремих складових системи фінансової безпеки банків”** досліджено шляхи врахування впливу моральних ризиків при оцінці рівня фінансової безпеки банків, надано сутність поняття морального ризику у банківській діяльності, його класифікацію та методичні підходи до його мінімізації та кількісної оцінки; проаналізовано наслідки впровадження норм угоди “Базель 2” для вітчизняної банківської системи в контексті забезпечення необхідного рівня її фінансової безпеки, розкрито методичні підходи запропонованої системи фінансової безпеки шляхом впровадження її в банках.

Значною проблемою для фінансової безпеки банків є різні злочинні дії як з боку клієнтів, так і з боку працівників банків. Сфера злочинних дій з боку клієнтів перебуває у сфері відповідальності служб безпеки банків, а список потенційних злочинних дій відомий заздалегідь. Тобто банк може усунути можливості для таких дій шляхом проведення попереджувальних заходів.

Набагато складніша ситуація із випадками навмисної бездіяльності клієнтів та їх діями у рамках правового поля, які можуть спричинити негативні наслідки для банку. Такі ситуації отримали назву моральних ризиків, які здійснюють істотний вплив на рівень фінансової безпеки банків. Під моральними ризиками пропонується мати на увазі дії економічних агентів з максимізації їх власної вигоди на шкоду іншим суб'єктам економіки унаслідок нерівності інформації та розходження інтересів, що проявляються в зміні поведінки однієї із сторін контракту.

Виходячи із сутності моральних ризиків розроблена така класифікація моральних ризиків у банківській діяльності (рис. 2).

Проведений аналіз моральних ризиків свідчить про велику кількість різновидів і, як правило, вони набувають специфічних форм. До можливих наслідків дії моральних ризиків на діяльність банку можна віднести: погіршення якості кредитного портфеля; збільшення обсягів проблемних і безнадійних кредитів; втрату рівня конкурентоспроможності банку; падіння захищеності банку через здійснення операцій підвищеної ризикованості; втрату фахових працівників; виникнення загрози стабільності банку.

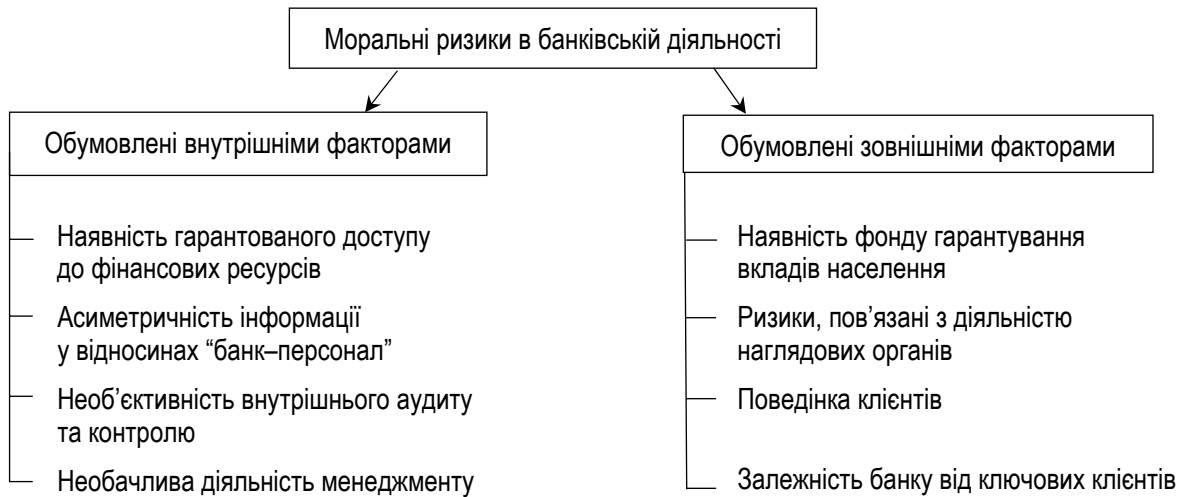

Рис. 2. Класифікація моральних ризиків у банківській діяльності

У роботі розроблено перелік типових методів боротьби з моральними ризиками, що виникають у діяльності банку, які пропонується ділити на внутрішні (контроль за позичальниками, ведення бази кредиторів, страхування ліквідності, загроза банкрутства позичальників, ефективна заробітна плата, оплата праці по результатах, відповідальність керівництва банку) та зовнішні (нормативне регулювання, контроль за діяльністю банку з боку материнської компанії, нагляд з боку центрального банку, державна політика в грошово-кредитній сфері).

Базуючись на проведені аналізі існуючих наукових робіт з питань моральних ризиків у дисертаційному дослідженні, було сформовано рекомендації щодо боротьби з ними (табл. 4).

У процесі дослідження морального ризику визначено можливі підходи до побудови математичної моделі оцінки моральних ризиків. Слід відзначити, що розмаїтість форм прояву моральних ризиків обумовлює необхідність розробки конкретних моделей для конкретних видів (форм) моральних ризиків. Варіантом розрахунку інтегральної величини морального ризику для банку в цілому є побудова декількох моделей, які дають бальні оцінки з подальшим підсумовуванням балів за кожною моделлю та одержанням сукупного результату, що і дасть загальне уявлення про величину морального ризику.

У дисертаційній роботі надано математичну модель оцінки морального ризику, пов'язаного із кредитуванням клієнтів. Умови одержання кредиту повинні бути такими, щоб клієнту вигідніше було повернути кредит з відсотками, ніж своїми діями або бездіяльністю привести до його непогашення. У математичному вигляді дану тезу можна оформити таким чином: цільова функція клієнта у випадку повернення кредиту ($F(x_1)$), де x_1 – набір змінних, що впливають на цільову функцію $F(x_1)$), повинна набувати більших значень, ніж у випадку неповернення ($F(x_2)$), де x_2 – набір змінних, що впливають на цільову функцію $F(x_2)$).

$$F(x_1) > F(x_2). \quad (2)$$

**Можливі прояви моральних ризиків
для різних банківських продуктів і методи боротьби з ними**

Таким чином, використовуючи дану нерівність, можна вивести коефіцієнт морального ризику (K_{mr}), що дорівнює відношенню цільової функції клієнта у випадку неповернення кредиту ($F(x_2)$) до цільової функції клієнта у випадку повернення кредиту ($F(x_1)$).

$$K_{mr} = \frac{F(x_2)}{F(x_1)}. \quad (3)$$

Отримане значення варто трактувати так:

$K_{mr} < 1$ – моральний ризик у даній операції мінімальний і його можна не брати до уваги;

$K_{mr} = 1$ – моральний ризик присутній, але його реалізація залежить від поведінки клієнта;

$1 < K_{mr} < 1,2$ – перша із зон підвищених ризиків реалізації моральних ризиків по операції. Банку варто ввести деякі додаткові обмеження або умови здійснення операції;

$1,2 < K_{mr} < 1,5$ – наступна, більш критична зона з погляду реалізації моральних ризиків. Вигоди від реалізації функції неповернення досить очевидні для клієнта;

$K_{mr} > 1,5$ – у даному випадку вигоди від реалізації моральних ризиків значно надто очевидні для клієнта, що обумовлює критичну величину даного ризику для банку.

Запропоновані методичні рекомендації щодо системи фінансової безпеки були апробовані на ВАТ АКБ “АВТОКРАЗБАНК”, Кременчуцькій філії ВАТ АКБ “ФОРУМ”, філії “Придніпровське регіональне управління” ВАТ “Банк “Фінанси та Кредит” та підтвердили працездатність цієї системи. За її допомогою здійснено діагностику і визначення рівня фінансової безпеки даних банків. Базуючись на результатах діагностики і використовуючи запропоновані фінансові методи та важелі, можна здійснювати процес діагностики, аналізу та контролю фінансової безпеки банку. Таким чином, використання запропонованої в роботі системи дозволить забезпечити належний рівень фінансової безпеки банку.

Проведене дослідження показало, що впровадження норм угоди Базель 2 приведе до підвищення рівня фінансової безпеки банків України. Зокрема впровадження норм Базеля 2 послужить базою для посилення конкуренції між вітчизняними банківськими установами, підвищить якість кредитного портфеля, підсилить контроль за позичальниками, полегшить доступ до кредитних ресурсів якіснішим позичальникам, що, у свою чергу, підвищить надійність банківської діяльності.

Проте впровадження норм Базель 2 без урахування реалій України може призвести до дисбалансу в діяльності банківської системи, оскільки невеликі банки зіткнуться з необхідністю суттєвого збільшення власної капіталізації. Це може призвести до ліквідації ряду малих українських банків, а також збільшення кількості злиттів і поглинань у банківській сфері. Крім того, перегляд підходів до оцінки кредитних ризиків зумовить обмеження доступу до банківського кредитування для малих і середніх підприємств, а також фірм з низьким кредитним рейтингом. Це може призвести до зменшення кредитного портфеля банків, звуження бази доходів, що обмежить їх розвиток і негативно вплине на рівень фінансової безпеки.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової задачі, що полягає у розробці науково-методичних основ забезпечення фінансової безпеки банків в умовах трансформаційної економіки. За результатами дисертаційного дослідження зроблені такі висновки:

1. Фінансова безпека банківських установ є складовою частиною фінансової та економічної безпеки держави і являє собою такий стан банку, який характеризується збалансованістю та стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, його здатністю досягати поставлених цілей та генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів для забезпечення сталого розвитку.
2. Побудова ефективно діючої системи фінансової безпеки банків є необхідною умовою як стабільності окремо взятого банку, так і банківської системи України в цілому. На сьогоднішній день відсутня єдина методика забезпечення фінансової безпеки банків.
3. До основних інструментів, які можуть бути використані для аналізу рівня фінансової безпеки, можуть бути віднесені: фінансове планування, фінансовий аналіз, фінансове регулювання, фінансовий контроль, а також банківське регулювання, банківський нагляд і банківський контроль.
4. Існує теоретична та практична можливість інтеграції системи фінансової безпеки в загальну систему управління банком, що дозволить здійснювати постійний контроль за зовнішнім і внутрішнім середовищем та приймати своєчасні і обґрунтовані рішення.
5. Фінансова діагностика рівня фінансової безпеки банку повинна базуватися на використанні методів як кількісного, так і якісного аналізу, що дозволить отримувати максимально повну картину фінансового стану банку та оцінювати реальність загроз його фінансовій безпеці.
6. Розроблена підсистема фінансових важелів та методів дає банку необхідний інструментарій для попередження розвитку кризових явищ, а також забезпечення ефективності його діяльності. Використання запропонованих інструментів дозволяє усунути можливі проблеми в діяльності банку та забезпечує необхідний рівень його безпеки.
7. Контроль є невід'ємним етапом процесу забезпечення фінансової безпеки банку. Він поєднує всі інші підсистеми системи фінансової безпеки та забезпечує зворотний зв'язок, оцінюючи ефективність фінансових заходів та акцентує увагу керівників банку на значних відхиленнях від запланованих показників.

8. Моральні ризики мають істотний вплив на рівень фінансової безпеки банків. Зважаючи на специфіку моральних ризиків, значний рівень скритності і непередбачуваності, банкам необхідно приділяти максимум уваги їх обліку, аналізу та оцінці.
9. Запровадження норм Базеля 2 в Україні в цілому здійснить позитивний вплив на рівень фінансової безпеки банків. У той же час аналіз доцільності створення в рамках реформування системи банківського нагляду єдиного мегарегулятора фінансових ринків в Україні показав, що даний крок є передчасним і недоцільним.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Болгар Т. М. Адекватність власного капіталу банку як основа для покриття банківських ризиків / Т. М. Болгар // Фінансова система України : зб. наук. праць / Національний університет. – Острог : Острозька академія, 2006. – Вип. 8. – Ч. 3. – С. 18–25. – 0,42 друк. арк.
2. Болгар Т. Н. Особенности разработки и необходимость внедрения стандартов “Базель–2” в национальную банковскую систему / Т. М. Болгар // Культура народов Причерноморья / Крымский научный центр НАН Украины ; МОН Украины. – Симферополь, 2006. – № 80. – С. 17–19. – 0,33 друк. арк.
3. Болгар Т. М. Формування системи банківського нагляду в Україні відповідно до принципів Базельського комітету / Т. М. Болгар // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. пр. / Українська академія банківської справи Національного банку України. – Суми : УАБС НБУ, 2006. – Т. 18. – С. 222–227. – 0,58 друк. арк.
4. Болгар Т. М. Проблеми фінансової безпеки вітчизняних банків в умовах ринкової трансформації економіки / Т. М. Болгар // Академічний огляд. – Дніпропетровськ : ДУЕП, 2007. – № 1. – С. 51–55. – 0,42 друк. арк.
5. Болгар Т. М. Менеджмент ризиків і ресурсів як складова забезпечення фінансової безпеки банківських установ / Т. М. Болгар // Вісник Львівської комерційної академії / Львівська комерційна академія. – Львів, 2007. – Вип. 27. – С. 37–41. – Серія економічна. – 0,29 друк. арк.
6. Болгар Т. Н. Подходы к количественной оценке банковских рисков на основе методики Value-at-Risk (VaR) / Т. Н. Болгар // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. пр. / Українська академія банківської справи Національного банку України. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – Вип. 21. – С. 257–263. – 0,42 друк. арк.
7. Болгар Т. М. Роль і місце фінансової безпеки банків в комплексі фінансової безпеки держави / Т. М. Болгар // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля. – Луганськ, 2007. – № 7. – Ч. 2. – С. 17–22. – 0,42 друк. арк.
8. Болгар Т. Н. Моральный риск заемщиков и кредиторов при предоставлении финансовой поддержки Международным валютным фондом / Т. Н. Болгар //

Вісник Хмельницького національного університету. – Хмельницький : ХНУ, 2008. – Т. 2. – С. 23–26. – (Серія економічна). – 0,42 друк. арк.

9. Болгар Т. М. Мониторинг уровня финансовой безопасности банков – необходимое условие экономической безопасности страны / Т. М. Болгар // Академічний огляд. – Дніпропетровськ : ДУЕП, 2008. – № 1. – С. 68–72. – 0,38 друк. арк.
10. Болгар Т. М. Необходимость учета моральных рисков при оценке уровня финансовой безопасности банков / Т. М. Болгар // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. пр. / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2008. – Вип. 23. – С. 277–281. – 0,54 друк. арк.

Матеріали наукових конференцій

11. Крамаренко Г. О. Реалізація Базельських рекомендацій як фактор підвищення ефективності Української банківської системи / Г. О. Крамаренко, Т. М. Болгар // Сучасні тенденції розвитку банківської системи та фінансових ринків : зб. наук. пр. за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2006. – Т. 1 – С. 88–93. *Особистий внесок*: досліджено та визначено розбіжність нових стандартів Базель 2 з Базель 1, обґрунтована доцільність впровадження превентивного нагляду в банківську систему.
12. Болгар Т. Н. Процентная ставка за пользование кредитом как инструмент противодействия кредитным рискам / Т. Н. Болгар // Проблемы и перспективы развития современной рыночной экономики : сб. науч. труд. по материалам IV Международной научно-практической конференции профессорско-преподавательского состава и студентов вузов России и Украины (17 ноября 2005 г.) / Государственный экономический университет. – Ростов-на-Дону, 2005. – С. 52–54.
13. Болгар Т. Н. Особенности разработки и необходимость внедрения стандартов “Базель-2” в национальную банковскую систему / Т. Н. Болгар // Проблеми і перспективи розвитку регіональної ринкової економіки : зб. наук. пр. за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених, аспірантів та студентів старших курсів ВНЗ (12–13 травня 2006 р.) / Кременчуцький інститут Дніпропетровського університету економіки та права. – Кременчук, 2006. – С. 49–51.
14. Болгар Т. М. Формування механізму підвищення ризикозахищеності українських банків / Т. М. Болгар // Теория и практика экономики и предпринимательства : сб. науч. раб. по материалам III Международной научно-практической конференции (11–13 мая 2006 г.) / Таврический национальный университет им. В. И. Вернадского. – Алушта, 2006. – С. 77–78.
15. Болгар Т. М. Базельські рекомендації та їх вплив на конкурентоспроможність діяльності українських банків / Т. М. Болгар // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика : зб. тез доп. за матеріалами I Міжнародної науково-практичної конференції (25–26 травня 2006 р.) / Українська акаде-

- мія банківської справи Національного банку України. – Суми : УАБС НБУ, 2006. – С. 83–84.
16. Болгар Т. Н. Система мероприятий по предупреждению негативных следствий в банковской деятельности / Т. Н. Болгар // Актуальные проблемы и перспективы развития экономики Украины : сб. науч. тр. по материалам V Международной научно-практической конференции (28–30 сентября 2006 г.) / Таврический национальный университет им. В. И. Вернадского. – Алушта, 2006. – С. 132.
 17. Болгар Т. М. Вплив нових Базельських рекомендацій на сучасний стан банківського нагляду в Україні / Т. М. Болгар // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. тез доп. за матеріалами ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції (9–10 листопада 2006 р.) / Українська академія банківської справи Національного банку України. – Суми : УАБС НБУ, 2006. – С. 185–186.
 18. Болгар Т. М. Формування системи банківського нагляду в Україні відповідно принципам Базельського комітету / Т. М. Болгар // Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків : зб. наук. пр. за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (18–20 жовтня 2006 р.). – Черкаси : ЧБІ УАБС НБУ, 2006. – С. 47–49.
 19. Болгар Т. М. Сучасні аспекти дослідження змісту поняття “фінансова безпека банків” / Т. М. Болгар // Реструктуризація розвитку фінансового ринку в Україні: філософія, стратегія, тактика : зб. наук. пр. за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених 20–22 березня 2007 р. / Київський національний торговельно-економічний університет. – Київ, 2007. – С. 179–180.
 20. Болгар Т. М. Особливості механізму функціонування кредитної системи економіки України / Т. М. Болгар // Проблеми розвитку фінансової системи України в умовах глобалізації : зб. наук. пр. за матеріалами ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів та студентів (21–23 березня 2007 р.). – Сімферополь : Центр стабілізації, 2007. – С. 21–22.
 21. Болгар Т. М. Проблеми впливу окремих факторів на економічну безпеку банківської системи України / Т. М. Болгар // Проблеми та перспективи розвитку регіональної ринкової економіки : зб. наук. пр. за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів, молодих учених та науковців (11–13 травня 2007 р.). – Кременчук : КІДУЕП, 2007. – С. 30–32.
 22. Болгар Т. М. Напрямки удосконалення фінансової безпеки вітчизняних комерційних банків / Т. М. Болгар // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика : зб. тез доп. за матеріалами ІІ Міжнародної науково-практичної конференції (31 травня – 1 червня 2007 р.) / Українська академія банківської справи Національного банку України. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – С. 129–130.
 23. Болгар Т. М. Менеджмент ризиків і ресурсів як складова забезпечення фінансової безпеки банківської установи / Т. М. Болгар // Сучасний стан та перспективи розвитку банківської справи в Україні : зб. наук. пр. за матеріалами

- І Всеукраїнської науково-практичної конференції (17–18 травня 2007 р.) / Львівська комерційна академія. – Львів, 2007. – С. 69–71.
24. Болгар Т. Н. Подходы к количественной оценке банковских рисков на основе методики VALUE-AT-RISK (VAR) / Т. Н. Болгар // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. пр. за матеріалами Х Всеукраїнської науково-практичної конференції (22–23 листопада 2007 р.) : у 2-х т. / Українська академія банківської справи Національного банку України. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – Т. 1 – С. 157–158.
 25. Болгар Т. Н. Моральный риск заемщиков и кредиторов при предоставлении финансовой поддержки Международным валютным фондом / Т. Н. Болгар // Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків : зб. наук. пр. за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (15–16 листопада 2007 р.). – Черкаси : ЧБС УБС НБУ, 2007. – 287 с. – С. 13–14.
 26. Болгар Т. Н. Мониторинг уровня финансовой безопасности банков как необходимое условие обеспечения финансовой безопасности страны / Т. Н. Болгар // Проблеми та перспективи розвитку регіональної ринкової економіки : зб. наук. пр. за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів, молодих учених та науковців (14–16 квітня 2008 р.). – Кременчук : КІДУЕП, 2008. – С. 44–46.
 27. Болгар Т. Н. Необходимость учета моральных рисков при оценке уровня финансовой безопасности банков / Т. Н. Болгар // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика : зб. тез доп. за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції (15–16 травня 2008 р.) / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2008. – С. 141–143.
 28. Болгар Т. Н. Моральный риск и его особенности в банковской деятельности / Т. Н. Болгар // Новітня цивілізація: проблеми становлення і трансформації : зб. наук. пр. за матеріалами міжнародної наукової конференції (22–23 травня 2008 р.). – Днепропетровск : ДУЕП, 2008. – С. 5–7.
 29. Болгар Т. Н. Методические подходы к построению системы финансовой безопасности банков / Т. Н. Болгар // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. тез доп. за матеріалами XI Всеукраїнської науково-практичної конференції (30–31 жовтня 2008 р.) : у 2-х т. / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2008. – Т. 2. – С. 32–34.

АНОТАЦІЯ

Болгар Т.М. Фінансова безпека банків в умовах ринкової трансформації економіки України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”, Суми, 2008.

У дисертаційній роботі досліджено особливості та проблеми розвитку системи фінансової безпеки банків в умовах трансформаційної економіки.

У роботі розроблено і запропоновано конкретні рекомендації щодо побудови системи фінансової безпеки банків, запропоновані кількісні та якісні методи аналізу рівня фінансової безпеки банків. Розроблено рекомендації щодо використання фінансових інструментів та важелів для управління безпекою банку. Виявлено ключові зовнішні та внутрішні загрози безпеці як банківської системи, так і окремих банків. Досліджено природу моральних ризиків. Здійснено їх класифікацію та запропоновано підхід до їх кількісної оцінки.

Ключові слова: фінансова безпека, банки, трансформаційна економіка, криза, кризове середовище, фінансова нестабільність, система фінансової безпеки, моральні ризики.

АННОТАЦИЯ

Болгар Т.Н. Финансовая безопасность банков в условиях рыночной трансформации экономики Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономической наук по специальности 08.00.08 – Деньги, финансы и кредит. – Государственное высшее учебное заведение “Украинская академия банковского дела Национального банка Украины”, Сумы, 2008.

В диссертации исследуются теоретические и практические вопросы развития системы финансовой безопасности банков в условиях трансформационной экономики.

В работе рассмотрено место и роль финансовой безопасности банков в системе национальной безопасности государства. Проанализировано соотношение понятий “финансовая безопасность”, “финансовая безопасность банковской системы”, “финансовая безопасность банка”. В результате анализа существующих научных исследований отмечена недостаточная изученность вопросов финансовой безопасности банков. Дано оценку современного состояния банковской системы Украины в контексте уровня ее финансовой безопасности.

Проведен анализ причин возникновения банковских кризисов, а также факторов, оказывающих наибольшее влияние на уровень финансовой безопасности банков. На основе проведенного анализа сформированы рекомендации по использованию различных финансовых инструментов и рычагов для минимизации и устранения данных причин и факторов.

На основе проведенного исследования зарубежной и отечественной теории сделан вывод о достаточности текущего уровня знаний для формирования системы финансовой безопасности банков. Предложена структура, алгоритм действия и принципы построения данной системы.

В работе исследованы особенности учета моральных рисков и ложного выбора в банковской деятельности. Приведена их классификация, предложены способы для борьбы с наиболее распространенными моральными рисками.

Результатом диссертационного исследования явилась разработка комплексной системы финансовой безопасности банков с конкретными рекомендациями по ее использованию. В работе также приведены результаты апробации данной системы в украинских банках.

Ключевые слова: финансовая безопасность, банки, трансформационная экономика, кризис, кризисная среда, финансовая нестабильность, система финансовой безопасности, моральные риски.

SUMMARY

Bolgar T.M. Financial safety of banks in the conditions of transformational economy of Ukraine. – Manuscript.

The dissertation for a candidate of economic science degree in specialty 08.00.08 – Money, finance and credit. – State Higher Educational Establishment “Ukrainian Academy of Banking of the National bank of Ukraine”, Sumy, 2008.

In thesis features and problems of development of the system of financial safety of banks are investigated in the conditions of transformational economy.

Concrete recommendations are in-process developed and offered in relation to the construction of the system of financial safety of bank institutions, the quantitative and quality methods of analysis of financial strength of banks security are offered. Recommendations are developed on the use of financial instruments and levers for the management of bank safety. Found out key external and internal threats to safety of both the banking system and separate banks. Investigated nature of moral hazards. Their classification is carried out and offered approach to their quantitative estimation.

Keywords: financial safety, banks, transformation economy, crisis, crisis environment, financial instability, system of financial safety, moral hazards.

Відповідальний за випуск
доктор економічних наук, професор
Крамаренко Галина Олександрівна

Підписано до друку 20.02.2009.
Формат 60x90/16. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Times. Тираж 100 пр.

Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”
40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ДК, № 3160 від 10.04.2008